

ΠΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης
Πρός Έκκλησιασμό

Τέταρτη έκδοση, Άθήνα 2023

ISBN 978-960-353-216-3

© Γαβριήλ Νικολάου Πεντζίκης

Έπιμέλεια κειμένου: Γ. Ν. Πεντζίκης

Μορφοποίηση και τυπογραφική έπιμέλεια
Τυπογραφικό έργαστήρι «Δόμος»

Έκδόσεις Έν Πλω, σειρά «Δόμος»

Έξώφυλλο:

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης
Φυσικός έκκλησιασμός, 1988

(σινική μελάνι και κραγιόνια σέ χαρτόνι)

[λεπτομέρεια]

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΝ ΠΛΩ

Χαριλάου Τρικούπη 6-10, 106 79 Άθήνα
Τηλ. 211 11 98 900, 211 11 98 901

Χονδρική πώληση:

Άριστοτέλους 1 & Μεσολογγίου, 177 78 Ταΰρος Άττικής
Τηλ. 210 34 12 787, Fax 210 32 21 238

www: enploeditons.gr - <https://www.facebook.com/domosbooks>

ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

ΠΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΓΑΒΡΙΗΛ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΣΟΤΗΤΑΣ

Μὲ ἀπασχόλησε ἄρκετὸ καιρὸ ἡ ἐκλογή τῶν στοι-
χείων τοῦ θέματος. Καθὼς συνέπεσε νὰ ἴχω στὰ
χέρια μου τῆς Ἄννας Κομνηνῆς τὴν Ἀλεξιάδα, σκέφτηκα
ὅτι θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ. Πρῶτα, γιατί, καθὼς
πολλὰ ἀπ' ὅσα ἐξιστορεῖ, ἐξελίσσονται γύρω στὴν ἰδιαι-
τερη πατρίδα μου, θὰ μπορούσε νὰ μοῦ παράσχει τὴν
εὐκαιρία ν' ἀναπτύξω τὸ συναίσθημα ποὺ συνδέει κάθε
ἄνθρωπο μὲ τὴν τοπογραφία τῆς καταγωγῆς του, συναί-
σθημα, ποὺ πάντα τὸ τροφοδοτεῖ ἄρκετὰ ἡ ἱστορία. Ἐπει-
τα, γιατί αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ εἶναι γόνιμη, ἡ θέση ποὺ ἡ
βυζαντινὴ συγγραφέισσα κατέχει στὰ γράμματα, ὄχι
ἀπλῶς γιατί, ἀποκρυπτογραφώντας τὴν ψυχολογία της,
ἐνεπνεύσθη ὁ Καβάφης τὸ εὖστοχο ποίημά του, ἢ γιατί
ἓνα ἰδανικὸ ἐπέισόδιο, ποὺ ἀναφέρει, ἔκαμε τὸν Σολωμὸ
νὰ στοχαστεῖ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ φανερῶνει τὸ ἀπόσπασμα
τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, ἀλλὰ κυρίως γιατί ἡ γυναίκα
αὐτὴ ἐξακολουθεῖ, ὕστερα ἀπὸ τόσους αἰῶνες, νὰ ἐπω-
μιζεταί τὸ βᾶρος τῆς μεγάλης πνευματικῆς παράδοσης
τοῦ λόγου, ὅπως πεπαίδευκε ὁ Ὅμηρος τὴν Ἑλλάδα νὰ
τὸν αἰσθάνεται. Δηλαδή, ἐπιμένω ὅτι εἶναι ἐξαιρετικὰ
γόνιμο νὰ παρακολουθήσει τινὰς, πῶς ἐπιχείρησε ἡ Κο-
μνηνὴ νὰ ζωντανέψει τὸ μάταιο καὶ ἀσταθὲς ὕλικὸ τῶν
νοημάτων καὶ περιστάσεων ποὺ τῆς παρεῖχε ἡ ἀμεσό-
τητα, ποὺ δημιουργοῦν τὸ ἀπαραίτητο, σὲ κάθε μνημεῖο
λόγου, δεύτερο ἐπίπεδο τῶν πνευματικῶν προεκτάσεων.

Καθώς έτσι σκεφτόμουν πάνω στο γλωσσικό αίσθημα τῆς Ἄννας Κομνηνῆς, πρωταρχικό χαρακτηριστικό κάθε τεχνίτη τοῦ λόγου πού, ὅπως ὁ ζωγράφος τὰ χρώματα καὶ σχήματα, ἢ ὁ μουσικός τις νότες καὶ τὰ ποικίλους ἀθροίσματα, νιώθει σὰν μιὰν ἄλλη ὕλη αὐτόνομη τῆ γλώσσα, πού ὑπηρετώντας την μπορεῖ κάπως νὰ μεταφέρει κάτι ἀπὸ τὰ μάταια καὶ φθαρτὰ τούτου τοῦ κόσμου μὲ τὴν ὀδύνη στὴν αἰωνιότητα τοῦ πνεύματος, ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω ὅτι τὸ θέμα μου αὐτὸ θὰ μπορούσε μᾶλλον νὰ ἦταν μιὰ προσπάθεια ἀναζήτησης, διαπίστωσης, διατύπωσης τῶν χαρακτήρων πού, σὰν σταθερὲς τῆς φυσικῆς, δίνουν στὴ γλώσσα τὴν αὐτονομία ἑνὸς ὀργανισμοῦ πού μέσα στὴ ζωὴ δημιουργεῖ μιὰν ἄλλη. Ἄνεξάρτητα ἀπὸ θέμα καὶ πράγματα, ἤθελα νὰ μιλήσω γιὰ τὰ γλωσσικὰ σχήματα, πού ἡ ἐξακρίβωσή τους μᾶς δίνει τὴ χαρὰ μιᾶς ὑπόσχεσης τῆς ἄλλης ζωῆς τοῦ πνεύματος.

Ἐτσι σκεφτόμουν καὶ λογάριαζα ἀναζητώντας στὰ κείμενα πού μᾶς ἀφῆκε ὁ ἐπίγειος μόχθος τοῦ ἀνθρώπου, νὰ παραθέσω καὶ νὰ ἀναλύσω σειρά παραδείγματα, ὅπου ἀπὸ μόνη τῆς ἢ ποιότητα τῆς λέξης νὰ ὑποβάλλει ἀπ' εὐθείας στίς αἰσθήσεις ποικίλες ἔννοιες σοβαροῦ, κωμικοῦ, τραγικοῦ καὶ γελοίου. Διαπίστωνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο σύγχρονα, πόσο οἱ καταστάσεις καὶ τὰ πάθη τοῦ κόσμου μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν ὡς πλεόνασμα ἢ μειώσεις τῶν φωνηέντων καὶ ἀλλοιώσεις τῶν συμφώνων στὴ λέξη. Ἀνακάλυπτα τὴ σημασία πού ἔχε τὸ ὅτι ὁ ἦχος μιᾶς λέξης, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νόημα πού δηλώνει, μπορεῖ νὰ μιμεῖται τὸν ἀχὸ τοῦ πράγματος. Βάθαινα χάρις στὴν ὀνοματοποιία, στὴ σημασία πού μπορεῖ νὰ ἔχει καὶ νὰ λάβει τὸ

ὄνομα, δηλώνοντας πρόσωπο, γενιά και τόπο ταυτόχρονα, γεμίζοντας ἀπὸ τὴ μνήμη ποικίλων σχέσεων. Καταλάβαινα πόσο αὐτὸς ὁ φόρτος τῆς μνήμης οὐσιαστικά σχηματίζοντας τὰ σώματα τῶν λέξεων ἐπιτρέπει ἓνα πλῆθος γόνιμες συσχετίσεις, ἀνάμεσα σὲ συγγενῆ καὶ ἀντίθετα ἢ ἀνόμοια, δίνοντας στὴν ἔκφραση τὴ δυνατότητα, χάρις σὲ συνωνυμίες, λογοπαίγνια καὶ προσωποποιήσεις, νὰ πλάσει μέσα ἀπὸ τὰ πράγματα τὸν μῦθο.

Φτάνοντας μὲ τὴ σκέψη μου σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ὄχι μόνο κατέληγα νὰ θέλω νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ τοὺς μῦθους ἀλλὰ, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω, ἔνιωθα νὰ μὲ κυριεύει ἓνα εἶδος φανατισμοῦ. Ὁ φανατισμὸς αὐτὸς ἔδινε στὸ στοχασμὸ μου μιὰ διάθεση σὰν νὰ ἔπρεπε ν' ἀπολογηθεῖ, ὑποστηρίζοντας, ἐνάντια σ' ὅλο τὸν ἀντιφρονοῦντα κόσμον πού μὲ μέμφονταν, μιὰ καινούργια ἀλήθεια πού μόνος μου πίστευα. Τὸ πράγμα θὰ ἔταν ἀπλὸ καὶ οὔτε θὰ χρειάζονταν ὄλη ἡ εἰσαγωγή περὶ τὴν ἀναζήτηση τοῦ θέματος, ἂν ἀκριβῶς ἤξερα, γιὰ ποιά καινούργια ἀλήθεια πρόκειται. Δὲν θὰ ἔχα παρὰ νὰ καθίσω νὰ σᾶς τὴν διατυπώσω, ὁπότε καὶ τὸ γεγονὸς θὰ ἔχε βέβαια ἐνδιαφέρον περισσότερο παρ' ὅ,τι τώρα οἱ μακρὲς περιπλανήσεις μου. Συμβαίνει ὅμως, ἀντὶ νὰ βλέπω τὴν ἀλήθεια, σὰν σὲ θριαμβευτικὴ παρέλαση, ὁ στοχασμὸς μου ν' ἀκολουθεῖ πλῆθος σημαῖες, ἐπαναλαμβάνοντας διάφορα συνθήματα πού τ' ἄκουσα ἀπὸ ἄλλους, ἔννοιες πού γιὰ κείνη τὴ στιγμή μοιάζουν ὀριστικές. Ἐπὶ παραδείγματι, μιὰ φράση τοῦ Εὐστάθιου, τοῦ δεινοῦ σχολιαστῆ τοῦ Ὀμήρου, μητροπολίτη –«φιλοσοφία τις πρώτη ἐδόκει τοῖς πάλαι ἢ ποιήσις»–, ἐκεῖ πού ἐπιχειρεῖ νὰ καταδείξει σὲ ἄλλη ἐποχῇ, πόσο «ἐν τοῖς μυθώδεσι παιδευτικὸς ὁ Ὀμηρος»,

πού με τέχνη και γνώση, σάν τρανός ποιητής, ἐπιχειρεῖ τὴ φύση ν' ἀναγάγει σὲ ἠθικά αἷτια. Ἐπειτα μιὰ ἄλλη κατηγορία ἀναλόγων φράσεων, παίρνοντας τὴ λέξη σύμβολο ὅπως τὴ λέει ὁ Μπερντιάγιεφ, συσχετίζει τοὺς ἀρχαίους μύθους μὲ τὸν χριστιανισμό, μὲ πολλὴ συνδρομὴ τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων. Ἀκολουθῶς, πολλὰ ἀπὸ τοὺς βίους τῶν Ἁγίων ἔρχονται νὰ συσχετισθοῦν μὲ τὴ σημερινὴ ζωὴ. Ὅπως, παραδείγματος χάριν, ἡ εἰκόνα τοῦ τροπαρίου, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἔρημος γεωργεῖται ἀπὸ τὴ συνεχὴ ροὴ τῶν δακρῶν τῶν μοναζόντων.

Ἡ ἀναφορὰ τῶν δακρῶν διὰ τῆς σκέψεως ξεσηκώνει κυριολεκτικὴ ἐπανάσταση μέσα στὸ εἶναι. Ἡ σκέψη δὲ νιώθει ἀπλῶς συμπάθεια γιὰ τὸν Ἅγιο, πού ὅπως ὁ δεῦτερος πολιούχος τῆς Θεσσαλονίκης μητροπολίτης ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εἶχε τὸ χάρισμα τῶν δακρῶν, ἀλλὰ συγκλαίει κι αὐτὴ. Χάνοντας πολλοὺς ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες τῆς λογικῆς ἡ σκέψη γίνεται σάμπως μιὰ μάζα μαγνητικὴ. Τὸ κάθε τι πού θ' ἀντικρύσει ἔστω ἀπὸ μακριά, ἔλκεται πάραυτα γιὰ νὰ ἐνσωματωθεῖ μαζί της, ἀποτελώντας μορφώματα ὅπως τὰ ζῶα τὰ μυθικά. Ἐνας αἰσθητικὸς θὰ μπορούσε νὰ ἐνδιαφερθεῖ, νὰ μιλήσει γι' αὐτὲς τίς παραστάσεις, πού κοσμοῦν πολλοὺς οἴκους σεπτοὺς γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια. Ἐμπεριστατωμένα, τὸ ἴδιο γεγονός τῆς σκέψης μπορεῖ νὰ μελετηθεῖ στοὺς περισσότερους χρονογράφους· ἂν ὄχι τόσο στοὺς ἀριστοκράτες, ὅπως ἡ Κομνηνὴ, ἀσφαλῆστατα πάντως σὲ μοναχοὺς σάν τὸν Θεοφάνη. Κατόρθωσαν, μὲ χίλια διάφορα πράγματα καὶ γεγονότα, οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι νὰ συνθέσουν, ὅπως τὸ γύρευε ἡ λαχτάρια τῆς σκέψης των, ἓνα παραμῦθι, ὄχι μὲ τὴ ση-

μασία που έννοοῦμε συνήθως τὴ λέξη, ἀλλὰ μὲ τὴν έννοια τὴ δεύτερη που ἔχει, τῆς παρηγορίας.

Ἄν ἡ σκέψη μου δὲν στρατεύονταν φανατικά, κάτω ἀπὸ τις σημαῖες μιᾶς προφανοῦς ἀλήθειας, θὰ μπορούσα ἴσως νὰ ἡρεμήσω, κουβεντιάζοντας γιὰ τὸ τελευταῖο ἢ ἓνα ἄλλο ἀπὸ τὰ συνθήματα. Ἄλλ' ἂν ἡ έννοια τοῦ μύθου καὶ τῆς δημιουργίας του κάνει ν' ἀκούονται πλῆθος φωνές ἀπὸ τὴ σκέψη, καμιά ἀπ' αὐτὲς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βγάλει ἀπὸ τὴ ζάλη ὅπου οὐσιαστικά περιπίπτω. Ἐνα πρῶτο λοιπὸν συμπέρασμα μὲ ὀδήγησε, καθὼς ἀναζητοῦσα γιατί θὰ μπορούσα νὰ σᾶς μιλήσω, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πῶ τίποτα τὸ ένδιαφέρον, ἔξω ἀπὸ τὴ ζάλη που μὲ κατέχει καὶ εἶναι ἀνέκφραστη.

Ξέροντας ἀπ' ἄλλες φορές, δὲν ἀνησυχῶσα ὑπέμετρα, ἐπιμένοντας ἐπὶ ματαίῳ νὰ μοῦ ἀνοιχτεῖ ἡ πύλη τοῦ ἀνέκφραστου. Νιώθω σάμπως τοῦτο νὰ ἴναι ἓνα μυστικὸ δικό μου παραμῦθι που, σὰν έντός μου κατατεθειμένο κεφάλαιο, ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐξακολουθήσει μέχρι τὸ πέρας τοῦ βίου νὰ μοῦ παρέχει τὰ μέσα, σὰν βρῦση που τρέχει νερό. Μιὰ ἐπίθεση κατὰ μέτωπο, εἶμαι πεπεισμένος, δὲ φέρνει ἀποτέλεσμα, ἀντίθετα συντείνει στὴ μεγαλύτερη ὀχύρωση τῶν πυλῶν.

Μιὰ τέτοια ἄποψη ξέρω ὅτι μπορεῖ νὰ φανεῖ ἀντίθετη πρὸς τὴν ἀντίληψη περὶ προόδου τῶν γνώσεών μας, καθὼς φανταζόμαστε ὅτι μὲ τὴν ψυχανάλυση ἢ μὲ τις διάφορες μεθόδους ἐπεμβάσεως ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὄχι μόνο ξέρουμε νὰ διαβάζουμε τὴ σκέψη, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπεμβαίνουμε κατὰ βούληση ἐπ' αὐτῆς. Νομίζω, ὅμως, ὅτι ἡ ἐξέταση ἀπὸ πιὸ κοντὰ κάθε περιπτώσεως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μᾶς ἀφήσει δίχως ένδοιασμούς. Λέει, νὰ ποῦμε,

καθένας τὸ μυστικό του καὶ γίνεται καλά. Τάχα ὅμως εὐθύς ἀμέσως σ' ἓνα ἄλλο ἀπὸ τὰ ἐγὼ (ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ κάθισε καὶ ἀπαρίθμησε ὁ Φρόνυτ) δὲ δημιουργεῖται μήπως, κάποιον ἄλλο μυστικό, ἢ στὴν ἀνάγκη, ὅταν ἐπεμβαίνουμε πολὺ βίαια, καταστρέφοντας ὅλα τὰ δυνατὰ καταφύγια τοῦ ἐγὼ, αὐτὸ τὸ ἐγὼ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἄλλος ἄνθρωπος; Κάτι τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ τις, γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς προσωπικότητος, μετὰ τὴν ἐγχείρησιν στὸν ἐγκέφαλο; Μήπως, ἐρευνώντας ἐξονυχιστικὰ τὸν ἑαυτό του ὁ Ρεμπώ, δὲν αἰσθάνθηκε ὅ,τι τοῦ διέφευγε, γιὰ νὰ πεῖ τὸ περίφημο: Je est un autre; Μήπως ὁ μεγαλύτερος συγγραφέας τοῦ καιροῦ μας, ἀναλύοντας ὅλες τὶς φάσεις καὶ τὰ γεγονότα τῆς σκέψης, μ' ἓναν τρόπο ποὺ λὲς ὅτι ὄντως τὰ εἶπε ὅλα, μὴ βρίσκοντας τίποτα νὰ προσθέσει πέρα ἀπὸ τὸν Τζόους, τάχα, πίσω ἀπὸ τὰ προσωπεῖα τῶν μορφῶν ποὺ κινεῖ, δὲν ἀνακαλύπτεται ὁ ἴδιος ἀκέραιος, ὀχυρωμένος μέσα στὴν πιὸ σκληρὴ καὶ ἀδιαπέραστη εἰρωνεία; Μὲ τέτοιους διαλογισμοὺς κατέληγα στὸ συμπέρασμα πὼς δὲ βαριέσαι, ἄς λέει ὅ,τι θέλει ὁ Μίλλερ, ὅτι τάχα πέρα ἀπὸ τὸν Τζόους στὰ γράμματα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σταθεῖ γονιμοποιὸς σκέψη, γιὰ τὴν φτάνει μέχρι τὸ σημεῖο ποὺ πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος. Πρῶτα πρῶτα, λέω, ἄνθρωπος καὶ ἄτομο δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ πὼς, ἐπόμενα, πεθαίνοντας τὸ ἄτομο, ὁ κόσμος ποσῶς δὲν ἀλλοιώνεται. Μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ὅταν ἡ σκέψη ἔρθει στιγμὴ νὰ τὴ θίξει κάποια ἀφορμὴ, δὲν μπορεῖ ν' ἀπαντήσῃ παρὰ ἀφήνοντας ἐλεύθερα τὰ νερὰ τὰ γονιμοποιὰ τῆς καθαρῆς ἔκφρασης.

Ἐπειδὴ πάλι συλλογιέμαι ὅτι πιθανὸν τὰ παραπάνω νὰ θεωρηθοῦν σὰν μιὰ ἀποκάλυψη μυστικοῦ, ἀπ' ὅσους

ἀρέσκονται νὰ ταυτίζουσι σκέψη καὶ θέση, ἐπειδὴ, ὅταν ἡμῶν νεώτερος ὁ ἴδιος, παρασυρόμενοι ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ πού 'θελαν νὰ ταυτίζουσι τὰ λεγόμενα καὶ τὴ στιγμήν ἢ τοὺς στοχασμοὺς τῆς μετὰ τὴν σκέψη (πρὶν σᾶς πῶς ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ἄφηναν νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς, περιμένοντας ἢ τυχαίαν τοῦ χρόνου σπορὰν νὰ φέρει τὸ θέμα), σπεύδω νὰ καθορίσω, γὰρ νὰ λείψει κάθε πλάνη, ὅτι οἱ παραπάνω ἀπόψεις μου ἔχουν τίς ρίζες τους σὲ κάτι, πού θὰ μπορούσα νὰ χαρακτηρίσω καλύτερα, μέσα στὸ εἶναι τῆς σκέψης, ὡς κήρυγμα αἰσιόδοξο.

Καταλαβαίνετε, πιστεύω, πόσο αὐτὰ στοίχισαν στὸ φανατισμό μου; Νομίζω ὅτι φαίνεται, πού ὀπισθοχωρεῖ μετὰ σπασμένα μουτρα. Ἄλλοτε αὐτὸς ἀναλάμβανε ν' ἀπαντᾷ στὸν καθένα. Ἦταν πρόθυμος καὶ γρήγορος στὶς ἀπαντήσεις του. Ἴσως, γιὰ τὸ κρύβω, αὐτὸς νὰ με παράπεισε νὰ δεχτῶ νὰ μιλήσω. Ἀνάβοντας μέσα μου τὴ φωτιὰ ἐνὸς ἐνθουσιασμοῦ, μ' ἔκαμε νὰ φανταστῶ ὅτι θὰ μπορούσα νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ τὰ σπουδαιότερα, ὅπως ἢ χαρὰ. Εἶν' ἀλήθεια πῶς, ὅταν ἡ δυστυχία φτάσει νὰ κουρταλεῖ ἴσαμε τίς θύρες, ὅπου ἀμπαρώνεται τὸ ἀνέκφραστο, συχνότατα βλέπουμε στοὺς δρόμους κήρυκες χαρᾶς, πού θέλουν νὰ περισώσουν τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τὴν δυσχωρία τῆς ἀνυπόφορα στενῆς ἀγκαλιᾶς τοῦ ἐγωισμοῦ πού λαβῶθηκε. Συμπονοῦμε πιθανὸν τοὺς κήρυκες, ἀλλ' ἀπομακρυνόμεσθε.

Ἐντελῶς ἀντίθετο χῶρο καὶ σχέσεις δημιουργεῖ ἡ σκέψη μετὰ τὴν ζωὴν. Γιὰ μιὰ τέτοια σχέση καὶ χῶρο πασχίζοντας, προτίμησα, σιωπῶντας λοιπόν, νὰ περιμένω νὰ φέρει ὁ καιρὸς τὴν καλὴν σύμπτωση τοῦ θέματος.

Συνέπεσε τὸ πράγμα τὸ Σάββατο στὶς πέντε Ἀυγού-

στου, παραμονή τῆς ἀγίας Μεταμόρφωσης τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀπόγευμα πὺ φυσοῦσε ἀέρας καὶ βγῆκα περίπατο.

Γύρω ἀπ' αὐτὸν τὸν τυχαῖο περίπατο στὴν ἀκρογιαλιά, συγχωρώντας μου τὴ μακρὰ καὶ ἐπίπονη προετοιμασία, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἔχετε τὴν καλοσύνη νὰ μ' ἀκούσετε.

Ὅσο ἀκόμα τὸ γεγονός ἐκείνου τοῦ περιπάτου, τὸν πρῶτο καιρὸ, ἦταν ζωηρὸ ὡς ἀμεσότητα, ὁμολογῶ ὅτι πάλι παραπλανήθηκα κι ἔλεγα ὅτι θὰ ὑποστήριζα, ἐπὶ τὴ βᾶσει τοῦ περιπάτου μου, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειτα τὸ γεγονός πέρασε κι ἔσβησε, ξεχάστηκε καὶ ἔμεινε κάτι ἀσήμαντο.

Τὸ ἀσήμαντο εἶναι νομίζω μιὰ ποσότητα καὶ ποιότητα πὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει τὴ συνεννόηση μεταξύ ἀνθρώπων, ὅσο κι ἂν ὑπάρχουν καταστάσεις, περ' ἀπ' αὐτὸ στὰ πράγματα, φτώχειας μεγαλύτερης, σὰν τὴν ἀπουσία καὶ τὸ ἀνυπόστατο, πὺ μόνο μὲ τὴν ὑποψία τους διέκοψα τὸν περίπατό μου καὶ ἐπέστρεψα. Ἔτσι μεταξύ φαντασίας καὶ ἀσήμαντου μποροῦμε νὰ ἔχουμε τὰ σύνορα, ὅπου μέσα περπάτησε ἡ σκέψη μου. Τοῦτο εἶναι βέβαια ἕνας ὀρισμὸς, ἀλλὰ πρέπει, γιὰ τὴ σαφήνεια, νὰ ἐπιμεινουμε ἐπ' αὐτοῦ περισσότερο.

Ἵποψιάζομαι ὅτι ὁ Γζῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ξέρει πολὺ καλὰ τοὺς παλιούς Ἑλληνας σχολιαστὲς τοῦ Ὀμήρου. Μοιάζει, ἐπὶ παραδείγματι, ν' ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν ποικίλων περιπετειῶν τοῦ Ὀδυσσεά, ὅτι ἀναλογοῦν σὲ στάδια καθάρσεως τῆς ψυχῆς, ἐρμηνεία πὺ ἄφησε καθαρὰ τὰ ἴχνη της στὸ λαὸ μας, ὅπως τουλάχιστο τὸ δείχνει πειστικὰ ἡ παράδοση τοῦ Ἁγ Λιαῦ, πὺ ταυτίζεται μὲ μιὰν ἀρχαία περὶ Ὀδυσσεῶς παράδοση.